

Boris Koçnev'in Makalesi ve İlk Selçuklu Sikkesi: Arslan Yabgu'nun 415 (1025) Yılında Kermîne'de Bastırdığı Fels

Sadi S. Kucur | ORCID: 0000-0001-5233-6153 | skucur@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Öz

Türk Hakanlığı (Karahanlılar) nümismatı Boris Koçnev 2001 yılında yayınladığı makalede Selçuklular'ın Dandanakan Savaşından önce darb ettirdikleri bazı sikkeleri tanıtmıştır. Bunlardan Türk Hakanlığı hakimiyetindeki Mâverâünnehir'de Semerkand ve Buhara arasında bulunan Kermîne'de 415 (1025) yılında darbedilen ilk sikkelerin Musa Yabgu'ya ait olduğu sonucuna varmıştır. Makalede bu ilk sikkeden başka Selçuklu tarihi için önemli olan 417 (1026-27), 419 (1028) ve 420 (1029) yıllarında, aynı darphanede darp edilen sikkeleri de tanıtmıştır. İlk sikkenin Musa Yabgu'ya ait olduğuna dair tezini delillendirmek için Musa Yabgu ve oğullarının 435 (1043-44), 439 (1047-48), 443 (1051-52) ve 446 (1054-55) yıllarında Herat'ta darp ettirdikleri dinarları da eklemiştir.

Ancak zaman, mekân yani sikkenin darp edildiği tarih ve yer ile buradaki siyasî gelişmeler dikkate alındığında Koçnev'in özellikle ilk sikke hakkındaki iddiasının isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Bu araştırmada Koçnev'in görüşleri anahatlarıyla tanıtıldıktan sonra asıl konumuzu teşkil eden 415 (1025) tarihli ilk sikkenin Musa Yabgu'ya değil, kardeşi Arslan Yabgu'ya ait olması gerektiği ortaya konmuştur. Bu sikkelerin Selçuklular tarafından çok erken bir tarihte Türk Hakanlığı bölgesinde, üstelik sikke darp ettirdiği bilinmeyen Arslan Yabgu tarafından darp ettirilmiş olması Selçuklu tarihinin erken tarihi için büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler

Selçuklular, Boris Koçnev, Arslan Yabgu, Musa Yabgu, Kermîne

Atıf Bilgisi

Kucur, Sadi S. "Boris Koçnev'in Makalesi ve İlk Selçuklu Sikkesi: Arslan Yabgu'nun 415 (1025) Yılında Kermîne'de Bastırdığı Fels". *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 20 (Haziran 2024), 1-18.
<https://doi.org/10.23897/usad.1417078>

Geliş Tarihi	09.02.2024
Kabul Tarihi	05.06.2024
Yayın Tarihi	28.06.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme * Bu makale, II. Uluslararası Nüsmatik Sempozyumu'nda (İstanbul, 31 Mayıs 2008) sunulan tebliğin geliştirilmiş halidir.
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	usad@selcuk.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Boris Kochnev's Article and the First Seljuq Coin: The Fals Minted by Arslan Yabghu in Karmina in 415 (1025)

Sadi S. Kucur | ORCID: 0000-0001-5233-6153 | skucur@marmara.edu.tr

Marmara University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, İstanbul,
Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Abstract

Numismatist Boris Kochnev, who specializes in the Turkic Khaqanate (Karakhanids), introduced some coins (copper falses) minted by the Seljuqs before the Battle of Dandanakan in his article published in 2001. He concluded that, among these, the first coins struck in Karmina, a region between Samarkand and Bukhara, under the rule of the Turkic Khaqanate in Mawara al-Nahr in 415 (1025) belonged to Musa Yabghu. Besides the initial coin, he also introduced the coins minted in 417 (1026-27), 419 (1028), and 420 (1029), at the same mint and considered significant for Seljuq history. To substantiate his thesis that the first coin belonged to Musa Yabghu, he also included the dinars minted by Musa Yabghu and his sons in Herat in 435 (1043-44), 439 (1047-48), 443 (1051-52), and 446 (1054-55).

However, considering the time, place, i.e. the date and location of coin minting, and the political developments there, we are of the opinion that Kochnev's claim, especially regarding the first coin, is not accurate. After presenting Kochnev's views in outline in this study, it is asserted that the first coin dated 415 (1025), which forms the main subject, should belong not to Musa Yabghu but to his brother Arslan Yabghu. The fact that these coins were minted in the Turkic Khaqanate region by the Seljuqs at a very early date, especially considering they were minted by Arslan Yabghu, whose coin minting activities were previously unknown, holds great significance for the early history of the Seljuqs.

Keywords

Seljuqs, Boris Kochnev, Arslan Yabghu, Musa Yabghu, Karmina

Citation

Kucur, Sadi S. "Boris Kochnev's Article and the First Seljuq Coin: The Fals Minted by Arslan Yabghu in Karmina in 415 (1025)". *Journal of Seljuk Studies* 20 (June 2024), 1-18.

<https://doi.org/10.23897/usad.1417078>

Date of Submission	09.02.2024
Date of Acceptance	05.06.2024
Date of Publication	28.06.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External This article is an improved version of the paper presented at the II International Numismatic Symposium (Istanbul, May 31, 2008).
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	usad@selcuk.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Türk Hakanlığı (Karahanlılar) nümismatı Boris Koçnev (vef. 2002) 2001 yılında yayınladığı makalede¹ Selçuklular'ın erken tarihlerde, Dandanakan Savaşından önce darb ettirdikleri bazı sikkeleri tanıtmıştır. Bunlardan Türk Hakanlığı hakimiyetindeki Mâverâünnehir'de Semerkand ve Buhara arasında bulunan Kermîne'de 415 (1025) yılında darbedilen ilk sikkelerin Musa Yabgu'ya ait olduğu sonucuna varmıştır. Makalede bu ilk sikke gibi Selçuklu tarihi için büyük önem arz eden 417 (1026-27), 419 (1028) ve 420 (1029) yıllarında, aynı darphanede darp edilen başka sikkeleri de tanıtmıştır. İlk sikkenin Musa Yabgu'ya ait olduğuna dair tezini delillendirmek için Musa Yabgu ve oğullarının 435 (1043-44), 439 (1047-48), 443 (1051-52) ve 446 (1054-55) yıllarında Herat'ta darp ettirdikleri dinarları da eklemiştir. Ancak zaman, mekân yani sikkenin darp edildiği tarih ve yer ile buradaki siyasî gelişmeler dikkate alındığında Koçnev'in özellikle ilk sikke hakkındaki iddiasının isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Bu araştırmada Koçnev'in sadece 415 (1025) tarihli felslerle ilgili görüşleri anahatlarıyla tanıtıldıktan sonra bu sikkelerin Musa Yabgu'ya değil, ağabeyi Arslan Yabgu'ya ait olması gerektiği ortaya konacaktır.

Tablo 1: Boris Koçnev'in Tanıttığı Sikkeler

Darp Tarihi	Darp Yeri	Değer Birimi	Ön Yüz	Arka Yüz
415	Kermîne	fels	<i>Mu'izzü'd-Devle</i>	Yabgu
417	“	fels	Pâdşâ	İnanc Kokuz / Koktuz (?)
419	“	fels	Seyf	Yabgu - Seyfü'd- Devle
420	”	fels	Bahâü'd-Devle Cebrâîl b.Muhammed	-
420	“	fels	İlek	Pâdşâ
435	Herat	dinar	-	el-Melikü'l-Âdil Yabgu
439	“	dinar	-	el-Melikü'l-Âdil Ebû Ali el-Hasan b. Musa Yabgu

¹ B. D. Koçnev, (2001). Monety Musy Iabgu, Syna Sel'dzhuka (O Rannikh Etapakh Sel'dzhukidskovo Chekana). *Epigrafika Vostoka*, XXVI, 34-51. Orijinal künyesi: Б. Д. Кочнев, “Монеты Мусы Ябгу, сына Сельджука (о ранних этапах сельджукидского чекана”, *Эпиграфика Востока*, 26 (2001), s. 34-51. Boris Koçnev'in bu makalesinden beni haberdar eden ve metnini gönderen Rus numismat Pavel Petrov'a, ricam üzerine makaleyi Rusçadan Türkçeye tercüme ederek yayına hazırlayan İlyas Kemalov'a teşekkür ederim. Makalede onun yakında yayınlanacak olan bu tercümesinden yararlanılmıştır.

443	“	dinar	-	el-Melikü'l-Âdil Yabgu
446	“	dinar	-	el-Melikü'l- Muzaffer Mu'izzü'd- Devle Yabgu

Koçnev 415 (1025) tarihli ilk sikkenin tespit edebildiği üç örneğini tanıtmış, birinin (1a) fotoğrafını yayınlamıştır. Bunların metinleri aynı olup iki tiptir: 1a ve 1b aynı tiptedir ama kalıpları farklıdır. 1c'nin ise tipi farklıdır. Çekiçle darp tekniğinin iptidailiği dolayısıyla kalıplar kısa zamanda aşındığı, bu sebeple bir kalıpla az sayıda darp edilebildiği için ihtiyaç durumunda hazırlanan yeni kalıplar kullanılmaktaydı. Bunlar (ve diğer Kermine darplı sikkeler) darp edildiği tarih ve darp yeri itibarıyla Türk Hakanlığı mensuplarının darp ettirdiği felslerin tipindedir. Ön yüzde ortada *Mu'izzü'd-Devle* lâkabı, çevrede Kelime-i Tevhîd, arka yüzde ise ortada *Yabgu* unvanı, çevrede ise *Bi'smi'llah*'tan sonra Arapça darp yeri ve tarihini veren fiil cümlesi bulunmaktadır. Metinler kûfi hattıyla yazılmıştır. Zeno.ru web sitesinde 1a tipinden 3, 1b tipinden 1 örnek fotoğraflarıyla mevcuttur. Bunların fotoğrafları da Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 2: 415 Tarihli Kermîne Felslerinin Metinleri

Ön yüz	Arka yüz
معز الدولة لا اله الا الله وحده لا شريك له محمد رسول الله	بيغو بسم الله ضرب هذا الفلس بكرمينة سنة خمس عشر و اربعمئة

Felslerde metin dışında yay, ok-yay, kılıç ve çomak tasvirleri mevcuttur. Düzensiz olarak bazı Türk Hakanlığı ve Gazneli sikkelerinde de gördüğümüz bu tasvirlerin güce vurgu yaptığını ve henüz daha sonraları Selçuklu hanedan mensuplarının sikkelerinde göreceğimiz bir hakimiyet sembolüne veya tuğrasına dönüşmediğini söyleyebiliriz.

Tablo 3: 415 Kermîne felsi örnekleri

Tip A		Koçnev, 2001, s. 36, 1a.
		2.58g, 25 mm Zeno.ru, 216284.
		2.28 g, 26 mm Zeno.ru, 301307 .
		Zeno.ru, 128152; Koçnev, 2001, s. 36, 1b.
Tip B		26,5 mm Zeno.ru, 113500; Koçnev, 2001, s. 37, 1c.

Koçnev, daha önce Michael Fedorov'un haberdar olduğu 415, 417 ve 419 tarihli bakır felslerin Yusuf b. Musa b. Selçuk'a ait olduğu düşüncesinde olduğunu bütün yayınlarında tekrarladığını yazmaktadır. Fedorov'un bu felsleri Selçuklular ile ilişkilendirmesinde haklı olduğunu, onların üzerlerindeki *Yabgu* ve *İnanç* isim veya unvanlarından hareketle Selçuklu kökenli olduklarında şüphe bulunmadığını ifade etmektedir. Ancak ona göre Fedorov'un sikkelerde yer alan *Yabgu*'nun Yusuf olduğunu iddia etmesi keyfî bir tercihtir. Çünkü başka yabgular da olduğu gibi iddiasının doğruluğunun tespiti için ek bilgilere ihtiyaç vardır. Fedorov 415 tarihli felste bulunan *Mu'izzü'd-Devle* lâkabının *Yabgu*'ya ait olduğunu iddia etmiştir. Halbuki bu ikisi sikkenin farklı yüzlerinde yazılıdır ve pekâlâ tâbilik – metbûluk ilişkisi olan farklı kişiler de olabilir. Ancak erken tarihli ve başka bölgelerde bu lâkaba rastlanmakta ise de sikkenin darp edildiği tarihlerde bölgeye hakim olan Türk Hakanlığından Ali Tegin ve daha sonra oğlu Yusuf darp ettirdikleri sikkelerde başka lâkaplar kullanmışlardır. Dolayısıyla *Yabgu* gibi *Mu'izzü'd-Devle* lâkabının da Türk Hakanlığı'na mensup birine ait olmadığı ve Fedorov'un ikisini aynı kişiyle özdeşleştirirken muhtemelen haklı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Koçnev bundan sonra Selçuklular'da Yabguların arasında *Mu'izzü'd-Devle* lâkabıyla anılanların bulunduğunu zikretmektedir. *Tarih-i Sistan*'da 432 (1040-41) - 448 (1056-57) yılları arasında Herat ve Sistan hakimi Emir (Musa) Yabgu'dan ve 443 (1051-52)'te oğlu Böri b. *Mu'izzü'd-Devle*'den bahsedildiğini aktarmaktadır. Ona göre 446 (1054-55) tarihli Herat dinarlarını darp ettiren de adı zikredilmeyen *Mu'izzü'd-Devle*'dir. Bu lâkabı taşıyan *Yabgu* hep aynı kişidir. Ancak *Tarih-i Sistan*'ın mütercimi L. P. Smirnova onun Musa b. Yabgu, T. Hocaniyazov ise Hasan b. Musa Yabgu olduğunu düşünmektedir.

Koçnev, *Mu'izzü'd-Devle* lâkabını taşıyan *Yabgu*'nun kimliği konusundaki mevcut görüşleri böylece aktardıktan sonra kendisi de aynı konuyu Selçuklu tarihinin yazılı kaynaklarına başvurarak tespiti koyulmuştur. Bu kaynaklar Ebu'l-Fazl Beyhakî, *Tarih-i Sistan*, Sadrüddin el-Huseynî, İmâdüddin İsfahânî, Râvendî, Fahrüddin Râzî, Mîrhond'dur. O bu araştırmasında Selçuklular'ın Mâverâünnehir'den ayrılıp Horasan'a geçtikten sonra Herat ve Sistan'a yerleşen Musa Yabgu ve oğullarından hangisinin *Mu'izzü'd-Devle* lâkabını taşıdığını tespit etmeye yoğunlaşmıştır. Râvendî'nin verdiği bilgileri kabul ederek bu lâkabın *Yabgu* Musa b. Selçuk'a ait olduğu kanaatine varmıştır.

Bu arada S. G. Agacanov'un kaynaklara dayanarak Ali Tegin'in başlangıçta İsrail (Arslan) *Yabgu*'nun başında bulunduğu bir gruba dayandığını ifade ettiğini nakletmektedir. Onun İsrail'in 416 (1025-26)'da Gazneli Mahmud'a esir düşmesi üzerine Musa (*Yabgu*), Muhammed (Tuğrul Beğ) ve Davud (Çağrı Beğ)'un başında bulunduğu grubu kendi tarafına çektiği sonucuna vardığını da eklemektedir.

Ancak bu noktada haklı olarak eleştirdiği Fedorov gibi Koçnev'in kendisinin de isabetli olmayan bir tercihe yöneldiği anlaşılmaktadır. Zira o 415 (1024-25) tarihli Kermine felslerine göre Ali Tegin'in çok daha önceden onlarla yakınlaşmaya başladığını ve Kermine bölgesini onların en büyüğü olan Musa'ya verdiğini iddia etmektedir. Bu iddiasının temelini de 446 (1054-55) yılında Herat dinarını darp ettiren *Yabgu*'nun taşıdığı *Mu'izzü'd-Devle* lâkabı oluşturmuştur. Dinardaki ifadenin tamamı ise *el-Melikü'l-Muzaffer Mu'izzü'd-Devle Yabgu*'dur.

Görüldüğü gibi sikkede Musa adı geçmemektedir. Aslında Musa Yabgu'nun darp ettirdiği düşünülen diğer sikkelerde de adı yer almamıştır. Koçnev'in yayınladığı 435, 443 ve 446 tarihli Herat dinarları ile onun görmediği 439 (Zeno.ru, 254965), 444 (NYS, 25/512), 447 (Album, 218/53145) ve 448 (Baldwin's, 2014, 491) tarihli Herat ile (Musa) Yabgu'nun tâbii (Ebu'l-)Fazl'ın 443 tarihli Sicistan'da (Album, 45/734) darp ettirdiği dinarlarında Musa adı yoktur. "Musa Yabgu" ifadesi ise kendi darp ettirdiği düşünülen sikkelerde değil sadece oğlu el-Melikü'l-Âdil Ebû Ali el-Hasan'ın 439 tarihli Herat dinarında babasının adı olarak yer almaktadır. *Mu'izzü'd-Devle* lâkabı Koçnev'in yayınladığı 446 Herat dinarından başka yine onun görmediği 443 (Solidus, 81/227; Zeno.ru, 271610), 447 (Album, 218/53145) ve 448 (Baldwin's, 2014, 491) Herat dinarlarında da mevcuttur.

Tablo 4: *Mu'izzü'd-Devle* Lâkabının Geçtiği Herat Dinarları

Darp Tarihi	Darp Yeri	Değer Birimi	Ön Yüz	Arka Yüz	Kaynak
443	Herat	dinar	-	el-Melikü'l-Muzaffer <i>Mu'izzü'd-Devle</i> Yabgu	Zeno.ru, 271610.
446	"	"	-	el-Melikü'l-Muzaffer <i>Mu'izzü'd-Devle</i> Yabgu	B. Koçnev, 2001, 40.
447	"	"	-	el-Melikü'l-Muzaffer <i>Mu'izzü'd-Devle</i> Yabgu	Album, 2006, 218, 53145.
448	"	"	-	el-Melikü'l-Muzaffer <i>Mu'izzü'd-Devle</i> Yabgu	Zeno.ru, 235257, 231319; Baldwin's, 2014, 491; Album, 2019, 35, 1217.

Koçnev araştırmasında 415 Kermîne felsini darp ettiren *Mu'izzü'd-Devle* lâkablı Yabgu'nun, 443, 446, 447 ve 448 tarihli Herat dinarlarını darp ettiren ve aynı lâkabı taşıyan Yabgu olduğunu kabullenmiş ve bu Herat dinarlarını darp ettiren Yabgu'nun kimliğini tespিতে çaba göstermiştir. Sonuçta da onun ve dolayısıyla 415 Kermîne felslerini darp ettiren Yabgu'nun Musa olduğu kanaatine varmıştır. Halbuki 415 Kermîne felsinin darp edildiği tarihte ve darp yerinde hangi Yabgu'nun bulunduğu tarihî kaynaklara ve araştırmalara göre bellidir. O da İsrâil Arslan Yabgu'dur. Koçnev konuyla ilgili Agacanov'un isabetli tespitini nakletmesine rağmen, kendisinin yanlış tercihini değiştirmemiştir. Hatta aşağıda bahsedeceğimiz 416 (1025) yılındaki gelişmelerden Gazneli Mahmud'un Ali Tegin ve müttefiki İsrail b. Selçuk'a karşı askerî faaliyetlerde bulunduğu anlaşıldığını yazmaktadır. İlâve olarak kaynakların bu sıralarda Musa ve yeğenlerinden hiç bahsetmemesine bir anlam veremediğini ifade etmektedir.

Aslında bütün bu belirsizlik ve yanlış yorumlar özellikle sikkelerde ve bazı yazılı kaynaklarda Yabgu'nun isminin zikredilmemesinden kaynaklanmaktadır. Koçnev'in bu tercihinin ve ısrarının yanlış olduğunu ve 415 Kermîne felsini darp ettirenin Musa Yabgu değil, onun ağabeyi Arslan Yabgu'nun olması gerektiğini ortaya koymak için felsin darp

edildiği sıralarda bölgedeki siyasi olayları ve Arslan Yabgu hakkındaki kayıtları özetlemek gerekmektedir. Bu arada onun unvan olarak taşıdığı düşünülen *Yabgu* kelimesinin okunuşu ve anlamı hakkında bir ihtilâf olduğu da belirtilmelidir. Bu unvanı Eski Türkler'de kağan veya handan sonra gelen devlet adamının, sonraları ise hükümdarın kendisinin taşıdığı bilinmektedir. Ancak bu kelimenin Farsça ve Arapça kaynaklarda harekesiz hatta daha ziyade *Beygu* (*Baygu*, *Peygu*) şeklinde noktalanmış olması dolayısıyla hangisinin yabgu, hangisinin beygu olması gerektiğini tespit etmek müşkildir. Zira iki kelimenin harflerinin de gövdeleri aynı, noktaları farklıdır. *Beygu* ise isim olarak da kullanılan çağrı, tuğrul gibi av kuşu isimlerindedir. Türkçe bilmeyen Fars ve Arap tarihçilerin yabguyu beyguya dönüştürmüş olmaları da muhtemeldir (Sümer, 1985 Aralık, s. 1-2; Salman – Özgüdenli, s. 2013, s.171).

Selçuklu Oğuzları yıkılmak üzere olan Sâmnî Devletine destek vermişlerdi (Köymen, 1993, s. 43-62). Bunun üzerine mükâfat olarak yurt tutmak için onlara Cend'den gelip kışın Buhara yakınlarındaki Nur (Nûr-Buhara)'da, yazın ise Sogd-Semerkinda oturmalarına izin verildi (er-Râvendî, 1999, I, s. 85-86). Bunların başında Arslan Yabgu bulunmaktaydı. İsrail (Arslan Yabgu), Selçuk Beğ'in yaşayan en büyük oğludur (Kafesoğlu, 1958, s. 117-119). Babası Selçuk Beğ 1009 yılına doğru Cend'de 107 yaşında vefat edince (İbnü'l-Esîr, 2022, s. 27; Köymen, 1993, s. 33-35; Özaydın, s. 403) de onun ailenin başına geçtiği anlaşılmaktadır. Bu tarihlerde Buhara bölgesinde Türk Hakanlığı hanedanından muhalif Ali Tegin bulunmaktadı. Her ikisi de bölgede tutunabilmek için rakiplerine karşı desteğe ihtiyaçları olduğundan ittifak kurmuşlardır. Hatta Ali Tegin, Arslan Yabgu'nun kızıyla evlenerek bu ittifak daha da güçlendirilmiş (İbnü'l-Cevzî, 2014, s. 84) ve Buhara üzerine yürüyen İlig Muhammed b. Ali'yi mağlup etmişlerdir. Bu gelişmelerden Türk Hakanlığı tahtına çıkmayı planlayan Yusuf Kadir Han gibi yıkılan Sâmnî Devleti topraklarında muhtemelen gözü olan ve bu sebeple burada yeni bir devletin ortaya çıkmasını önlemek isteyen Gazneli Mahmud da rahatsızdır. Üstelik Gazneli Mahmud'a Ali Tegin'in zulmü hakkında şikâyetler gitmektedir ve Ali Tegin Gazneli elçilerinin Türk Hakanlığına gidip gelmesine engel olmaktadır (Gerdîzî, 1363, s. 404; Gerdîzî, 2022, s. 63; İbnü'l-Esîr, 2022, s. 27-28; Reşîdü'd-dîn, 2020, s. 54-55; Köymen, 1999, s. 64-70; Sümer, 1985 Aralık, s. 6; Hunkan, 2007 Kış, s. 41-43).

İşte bütün bu sebepler iki hükümdarı harekete geçirdi ve 416 (1025-26) yılında bir araya gelip "İran ve Tûran" meselelerini görüştüler. Ali Tegin'in ve Selçuklular'ın durumu hakkında bazı kararlar aldılar. Bu görüşmeden haberdar olan Ali Tegin hemen Buhara'yı terk edip çöle gitti. Gazneli Mahmud Selçuklular'ın önderi olan İsrâil Arslan Yabgu'ya elçi gönderip onu ustaca görüşmeye davet etti. Bu davete katılan Arslan Yabgu'yu Mahmud gayet iyi karşıladı. Bezm ve işret meclisi kurdurdu. Bazı kaynaklarda ayrıntılı anlatılan bu mecliste Gazneli Mahmud, Arslan Yabgu'ya ihtiyaç halinde asker yardımı talep ettiğinde ne kadar gönderebileceğini sormuştur. Arslan Yabgu'nun her soruya verdiği cevapta çok abartılı sayılar söylemesi, farkında olmadan haddi aşması, hakkında zaten iyi şeyler düşünmeyen Gazneli Mahmud'un onu alıkoymasına ve Hindistan'da Multan civarındaki Kâlencer Kalesi'ne göndermesine sebep olmuştur. Bilindiği üzere 7 yıllık hapis hayatından sonra da 423 (1032) yılında orada vefat etmiştir (Gerdîzî, 1363, s. 410; Gerdîzî, 2022, s. 65;

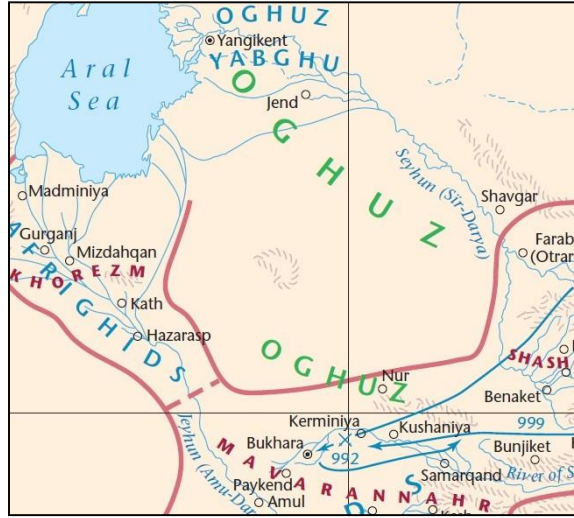
Nîşâbûrî, 2018, s. 76-79; er-Râvendî, 1999, I, s. 86-91; el-Cüzcânî, 2015, s. 58-62; Reşîdü'd-dîn, 2020, s. 56-59; el-Yezdî, 2020, s. 37-43; Şebânkâreî, 2021, s. 37-39; Mîrhând, 2018, s. 30-33; Cahen, 1986, I, s. 661-662; Sümer, 1985 Aralık, s. 6; Hunkan, 2007 Kış, s. 44-46).

415 (1025) Kermîne felslerinin darp edildiği sıralarda Mâverâünnehir'de Selçuklular'ın başında bulunan Yabgu hakkında kaynakların verdiği bilgiler özetle bu şekildedir. Bu kaynakların hiçbirinde bu Yabgu'nun adının Musa olduğuna dair bir kayıt yoktur. Aksine bu Yabgu, İslâmî adıyla İsrâîl b. Selçuk (Gerdîzî, 1363, s. 410; Gerdîzî, 2022, s. 65), İsrâîl (Nîşâbûrî, 2018, s. 77-79; er-Râvendî, 1999, I, s. 87-90; Reşîdü'd-dîn, 2020, s. 56-59; el-Yezdî, 2020, s. 37-43), İsrâfil (?) b. Selçuk (Şebânkâreî, 2021, s. 37-39) veya Türkçe adıyla Arslan b. Selçuk (İbnü'l-Esîr, 2022, s. 28-29, 30) ve Arslan (Mîrhând, 2018, s. 30-33) diye zikredilmiştir. Diğer bir ifadeyle Selçuklular Mâverâünnehir'de iken Arslan Yabgu'nun esaretine kadar Musa Yabgu'nun adı kaynaklara yansımamıştır. Musa Yabgu 416 (1025-26) yılından ve Horasan'a indikten sonra yeğenleri Çağrı ve Tuğrul Beğler ile birlikte anılmaya başlanmıştır.

Özellikle Gazneli Mahmud ile görüşmesindeki ölçüsüz, abartılı, yüksek perdeden davranışlarını dikkate aldığımızda Arslan Yabgu'nun tabiatı ile aynı yıl, aynı yerde en azından beş farklı kalıpla darp edilen söz konusu felsler uygunluk arz etmektedir. Keza Arslan Yabgu'nun Ali Tegin'le müttefik olduğu, hatta kızını vererek akrabalık tesis ettiği bir süreçle karşılaşmaktayız. İttifakın taraflarının birbirine muhtac oldukları, dolayısıyla birbirine üstünlük sağlayacak durumda olmadıkları da düşünülebilir. Zira en azından sikke üzerindeki metne bir tâbilik-metbûluk ilişkisinin, Ali Tegin ile ilgili bir ibare veya alâmetin yansımadağı anlaşılmaktadır. Diğer ihtimal ise Arslan Yabgu tâbi statusünde olduğu halde darp ettirdiği bu sikkelere Ali Tegin göz yummuş olabilir.

Sâmânîler'e yardımları dolayısıyla Selçuklular'a yurtluk olarak verilen Nur-Buhara ile ilk sikkenin darp edildiği Kermîne'nin aynı bölgede bulunması da 415 tarihli felsleri Arslan Yabgu'nun darp ettirdiği hakkındaki görüşümüzü güçlendirmektedir. Kermîne Buhara'nın kuzey-doğusundaki Novaî şehrinin 4,67 km kuzeyinde, Nur (Ata) ise onun 55,10 km kuzey-doğusundadır.

Harita 1: Darp Yeri Kermîne (Kermîniye)'nin konumu
(Bregel, 2003, s. 23'ten ayrıntı).

Bütün bu tespitler ilk sikkenin darp edildiği tarihte ve bölgede Selçuklular'ın başında Musa Yabgu'nun değil, İsrail Arslan Yabgu'nun bulunduğunu ortaya koymaktadır. Koçnev'in ilk sikkede bulunan *Mu'izzü'd-Devle* lâkabının hangi Yabgu'ya ait olduğunu tespitinde, aynı lâkabın bulunduğu Herat'ta 446 yılında darp edilen dinar belirleyici olmuş ve bunu yeterli bulmuştur. Üstelik bu sikkede Musa adı da bulunmamaktadır. Ancak bu dinar ile onun görmediği 446, 447 ve 448 tarihli dinarlar büyük bir ihtimalle ona ait olmalıdır. Koçnev'in bu tespitini yaparken yukarıda aktardığımız kayıtları dikkate almadığı veya görmezden geldiği anlaşılmaktadır.

415 (1025) Kermîne felsinin Arslan Yabgu tarafından darp edildiğini destekleyen diğer önemli bir delil ise oğlu Resultegin'in (veya ona tâbi olan şehir hakimi Şerefü'd-Devle'nin) 455 (1063)'te İstahr'da darp ettirdiği dinarda babasının *Mu'izzü'd-Devle* lâkabıyla zikredilmiş olmasıdır: el-Emîrû'l-Ecell Husâmü'd-Dîn Ebû Şücâ' Resûltegin b. *Mu'izzü'd-Devle*. Sikkenin arka yüzünde bulunan bu metnin sağ ve solunda ise *Şerefü' /d-Devle* lâkabı yazılıdır (Lowick, 1968, s. 225; Lowick, 1975, s. 56). Lowick'in de belirttiği gibi aynı lâkabı taşıyan Musul emiri Ukaylî Müslim b. Kureyş akla geliyor ise de onun hakimiyet bölgesine uzaklığı nedeniyle bu ihtimal mümkün görünmemektedir. Ona göre başka bir ihtimalin yokluğu nedeniyle bu lâkabın Resultegin'e ait olduğunu farz etmek makuldür (Lowick, 1968, s. 226; Lowick, 1975, s. 56). Ancak bu ihtimalin yanısıra bu lâkabın o tarihte İstahr'a hakim olan ve Resultegin'e tâbi mahalli bir emire ait olabileceği de ihtimal dahilindedir. Hangi ihtimal olursa olsun, bu sikkede konumuz açısından önem arz eden husus Resultegin'in babası Arslan İsrail Yabgu'nun *Mu'izzü'd-Devle* lâkabıyla kaydedilmiş olmasıdır.

Tablo 5: Resul'tegin'in 455 tarihli İstahr darplı dinarı
(Lowick, 1968, levha XX).

	
<p>محمد رسول الله الامير الاجل حسام الدين ابو شجاع رسولتكنين بن معز الدولة</p> <p>el-Kur'ân, XXX, 3-4+ محمد رسول الله</p>	<p>لا اله الا الله وحده لا شريك له القائم بامر الله</p> <p>بسم الله ضرب هذا الدينار باصطخر سنة وخمس وخمسين واربع مائة</p> <p>el-Kur'ân, IX, 33</p>

Buna eklenebilecek diğerk bir kayda ise Lowick'in makalesinin tercümesinde Erdoğan Merçil'in düştüğü notta da bahsettiği (1975, s. 61) Ali b. Zeyd el-Beyhakî (İbn Funduk)'nin (vef. 565/1169-70) *Târîh-i Beyhak'*ında (1317hş, s. 71-72) rastlanmaktadır. Bu eserde Arslan Yabgu, *Mu'izzü'd-Devle* Fahrü'l-Mülk Beygu b. Mîkâil (!) diye zikredilmiştir. Burada diğerk bazı kaynaklarda olduğu gibi Selçuk Beğ ile erken bir dönemde vefat eden büyük oğlu Mîkâil karıştırılmış hatta Musa Yabgu'nun lâkabı olan Fahrü'l-Mülk de Beygu (Arslan Yabgu)'nun lâkabı olarak kaydedilmiştir. Ancak onun bu yanlışlıklara rağmen Resul'tegin'in kardeşi Kutalmış'ı *Mu'izzü'd-Devle* Beygu (Yabgu)'nun oğlu olarak zikretmesi, bu lâkabın Arslan Yabgu'ya ait olduğunu doğrulaması bakımından önem arz etmektedir..

Boris Koçnev'in Türk Hakanlığı bölgesindeki Kermîne'de darp edilen erken tarihli felsleri tanıttığı makalesi özellikle Selçuklu tarihinin ilk dönemleri için büyük değerk taşımaktadır. Ancak onun burada darp edilen 415 (1025) tarihli ilk felsi Musa Yabgu'nun darp ettirdiği sonucuna varması isabetli değildir. Zira bu iddia sikkenin darp edildiği aynı yer ve tarihlerdeki siyasi olaylarla ve bu olayların failleriyle örtüşmemektedir. Çünkü bu süreçte ön planda olan Musa değil, onun ağabeyi İsrail Arslan Yabgu'dur. Koçnev'in hareket noktası olan felslerdeki *Mu'izzü'd-Devle* lâkabını da bazı kaynaklar Musa'dan önce Arslan'ın kullandığını göstermektedir. Sonuçta Selçuklular'ın ilk sikkelerinin sikke darp ettirdiği bilinmeyen İsrail Arslan Yabgu'ya ait olduğu tespit edilmiştir.

Extended Summary

In his article published in 2001, Boris Kochnev, a numismatist specializing in the Turkic Khaganate (Karakhanids), introduced some coins minted by the Seljuks in the early periods, prior to the Battle of Dandanakan. Among these, he concluded that the first coins, minted in Kermine in 415 AH (1025 AD), located between Samarkand and Bukhara in Transoxiana under the dominance of the Turkic Khaganate, belonged to Musa Yabghu. In the article, he also introduced other coins of great significance to Seljuk history, minted in the same mint in 417 AH (1026-27 AD), 419 AH (1028 AD), and 420 AH (1029 AD). To substantiate his thesis that the first coin belonged to Musa Yabghu, he included some dinars minted by Musa Yabghu and his sons in Herat.

The Kermine felses dated 415 AH (1025 AD) are of the type minted by members of the Turkic Khaganate. The five coins, minted in the same place and on the same date, have the same obverse and reverse texts. The obverse features the title Mu'izz al-Dawla in the center, surrounded by the Islamic declaration of faith (Kalima-i Tawhîd). The reverse bears the title Yabghu in the center, with a sentence in Arabic providing the mint location and date after the phrase *Bi'sm Allah* around the edge. Apart from the text, there are depictions of a bow, arrow, sword, and club. These felses were minted with five different dies known so far, in a non-central town in the same place and year.

Kochnev mentions that among the Seljuks, there were individuals referred to with the title Mu'izz al-Dawla. According to the *Tarikh-i Sistan*, these include the ruler of Herat and Sistan, Amir (Musa) Yabghu, and his son Böri b. Mu'izz al-Dawla. According to him, the Herat dinars dated 446 AH (1054-55 AD) were minted by this Mu'izz al-Dawla, whose name is not explicitly mentioned. The Yabghu carrying the title Mu'izz al-Dawla is always the same person. After presenting the existing views on the identity of the Yabghu with the title Mu'izz al-Dawla, Kochnev himself attempts to determine this through the written sources of Seljuk history. He focuses on identifying which of Musa Yabghu and his sons, who settled in Herat and Sistan after the Seljuks moved from Transoxiana to Khorasan, bore the title Mu'izz al-Dawla and concludes that this title belonged to Yabghu Musa b. Seljuk.

To demonstrate that Kochnev's preference and insistence are incorrect and that the issuer of the 415 Kermine fels should be Musa Yabghu's elder brother, Arslan Yabghu, it is necessary to summarize the political events in the region and the records regarding Arslan Yabghu at the time the fels were minted. When the Seljuk Oghuzes supported the Samanids, which was on the brink of collapse, they were rewarded with permission to reside in Nur (Nûr-Buhara) near Bukhara in winter and in Sogd-Samarkand in summer. Israel (Arslan Yabghu), the eldest living son of Seljuk Beg, led them. During this period, Ali Tegin, an opponent from the Turkic Khaganate, was in the Bukhara region. Since both needed support against their rivals to maintain their positions in the region, they formed an alliance. Ali Tegin even strengthened this alliance by marrying Arslan Yabghu's daughter. These developments disturbed Yusuf Kadir Khan, who planned to ascend the throne of the Turkic Khaganate, and Ghaznavid Mahmud, who probably had an eye on the territories of the fallen Samanids and therefore wanted to prevent the emergence of a new state there.

In 416 AH (1025-26 AD), the two rulers met to discuss the "Iran and Turan" issues. They made some decisions regarding the situations of Ali Tegin and the Seljuks. Informed of this meeting, Ali Tegin immediately left Bukhara and retreated to the desert. Ghaznavid Mahmud invited the Seljuk leader Israel Arslan Yabghu for a meeting. During this meeting, described in detail in some sources, Ghaznavid Mahmud detained him and sent him to the Kalinjar Castle near Multan in India. As known, Arslan Yabghu died there in 423 AH (1032 AD) after seven years of imprisonment.

The information provided by the sources about the Yabghu leading the Seljuks in Transoxiana at the time the Kermina felses were minted is summarized as follows. None of these sources record the name of this Yabghu as Musa. On the contrary, this Yabghu is referred to by the Islamic name Israel b. Seljuk, Israel, Israfil (?) b. Seljuk, or by the Turkish name Arslan b. Seljuk and Arslan. In other words, while the Seljuks were in Transoxiana, until the captivity of Arslan Yabghu, Musa Yabghu's name is not reflected in the sources. Musa Yabghu began to be mentioned alongside his nephews Chaghri and Tughril Beg after 416 AH (1025-26 AD) and after the Seljuks moved to Khorasan. Additionally, Nur-Bukhara, which the Samanids granted to the Seljuks as a residence in exchange for their assistance, is in the same region as Kermina, where the first coin was minted.

All these findings indicate that at the time and place the first coin was minted, the leader of the Seljuks was not Musa Yabghu, but Israel Arslan Yabghu. Another important piece of evidence supporting that the 415 AH (1025 AD) Kermina fels was minted by Arslan Yabghu is the dinar minted by his son Rasultegin (or the city ruler Sharaf al-Dawla under his authority) in Istakhr in 455 AH (1063 AD), where he mentions his father with the title Mu'izz al-Dawla. Additionally, despite some inaccuracies, Ali b. Zayd al-Bayhaqi (Ibn Funduq) in his *Târîkh-i Bayhaq* refers to Rasultegin's brother Qutalmish as the son of Mu'izz al-Dawla Bayghu (Yabghu), which is significant in confirming that this title belonged to Arslan Yabghu.

Kaynakça | References

- Album, Steve. (2006, November 1). List 218, lot 53145.
- Album, Steve. (2019, September 12-14). Auction 35, lot 1217.
- Album, Steve. (2023.01.26). Auction 45, lot 734.
- Baldwin's Auction Ltd. (2014.08.6) Islamic Coin Auction, lot 491.
- Bregel, Yuri. (2003). *An Historical Atlas of Central Asia*, Leiden: Brill.
- el-Beyhakî, Ali b. Zeyd. (2004). *Târîh-i Beyhak*, Arapça terc. Yûsuf el-Hâdî, Dimişk: Dâru İkrâ.
- Cahen, Cl. (1986). Arslan b. Saldjuk, *EP*, I, 661-662.
- el-Cûzcânî, Minhâc-i Sirâc. (2015). *Tabakât-ı Nâsırî, Gazneliler, Selçuklular, Atabeglikler ve Hârezmşâhlar*, terc. ve notlar Erkan Göksu, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Gerdîzî, Ebû Saîd Abdulhay Dahhâk b. Mahmud. (1363). *Târîh-i Gerdîzî*, nşr. Abdü'l-Hayy Habîbî, Tahran: Dünyâ-yı Kitab.
- Gerdîzî, Ebû Saîd Abdulhay Dahhâk b. Mahmud. (2022). *Zeynü'l-Ahbâr (Tâhîrîler, Saffârîler, Sâmânîler ve Gazneliler)*, trc. Filiz Akçay, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Hunkan, Ömer Soner. (2007, Kış). Mâverâünnehr'de Ali Tegin Oğulları: Kutlug Ordu Devleti (1020-1041). *Bilgi*, 40, 35-77.
- İbn Funduk, Ebu'l-Hasan Ali b. Zeyd Beyhakî, (1317hş). *Târîh-i Beyhak*, nşr. Ahmed Behmenyâr, Tahran: Çâphâne-i Kânûn.
- İbnu'l-Cevzî, Abdurrahman. (2014). *el-Muntazam fî Tarihi'l-Umem'de Selçuklular (H. 430-485 = 1038-1092)*, seçme, terc. ve değ. Ali Sevim, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İbnu'l-Esîr. (2022). *el-Kâmil'de Selçuklular*, (Özaydın, Abdülkerim, çev. notlar ve açıklamalar). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kafesoğlu, İbrahim. (1958). Selçuk'un Oğulları ve Torunları, *Türkiyat Mecmuası*, 13, 117-130.
- Koçnev, B. D. (2001). Monety Musy Iabgu, Syna Sel'dzhuka (O Rannikh Etapakh Sel'dzhukidskovo Chekana). *Epigrafika Vostoka*, XXVI, 34-51.
- Köymen, Mehmet Altay. (1993). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, I (Kuruluş Devri)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Lowick, N.M. (1968). A Gold Coin of Rasûltegin, Seljûk Ruler in Fârs, *The Numismatic Chronicle*, 7. Seri, VIII (London), 225-230, levha XX.
- Lowick, N.M. (1975). Fars'daki Selçuklu Hâkimi Resûltegin'in Bir Altın Sikkesi, *İÜEF Tarih Dergisi*, 28-29 (1974-1975), 55-62.
- Mirhând, Muhammed bin Hâvendşah bin Mahmûd. (2018). *Ravzatu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ (Tabaka-i Selçûkiyye)*, terc. ve notlar Erkan Göksu, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Nîşâbü'rî, Zahîru'd-dîn. (2018). *Selçuknâme*, çev. Ayşe Gül Fidan, İstanbul: Kopernik.
- Özaydın, Abdülkerim. (1991). Arslan b. Selçuk. *DİA*, III, 402-403.
- er-Râvendî, Muhammed b. Ali b. Süleyman. (1999). *Râhat-üs-Sudûr ve âyet-üs-Sürûr (Gönüllerin Rahatı ve Sevinç Alâmeti)*, terc. Ahmed Ateş, I, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Reşîdü'd-dîn Fazlullâh. (2020). *Selçuklular Câmî'ü't-Tevârih (Zikr-i Târîh-i Âl-i Selçûk)*, terc. ve notlar Erkan Göksu – H. Hüseyin Güneş, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

- Salman, Hüseyin – Özgüdenli, Osman Gazi. (2013). Yabgu, *DÍA*, XLIII, 170-171.
- Solidus Numismatik Auction. (2023.06.5). 81, lot 227.
- Sümer, Faruk. (1985 Aralık). Arslan Beygu. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 39, 1-10.
- Şebânkâreî, Muhammed b. Ali b. Muhammed-i. (2021). *Mecma'u'l-Ensâb (Hânedanlar Târîhi)*,
terc. Fahri Unan, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Târîh-i Sistân*. (2018). terc. Vural Öntürk, İstanbul: Kitabevi.
- The New York Sale. (2011.01.5) Auction 25, lot 512.
- el-Yezdî, Muhammed el-Hüseynî. (2020). *Selçukluların Hikâyesi, el-Urâza fi'l-Hikâyeti's*
Selçukîyye, çev. Mehmet Çalışkan, İstanbul: Selenge.
- <https://www.zeno.ru/showgallery.php?cat=17255> (5.01.2024).
- <https://www.zeno.ru/showgallery.php?cat=5549> (5.01.2024).

